

Gestaltningsprogram för detaljplan

Västlänkens tekniska anläggningar och servicetunnelmynningar

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

Kontakt

Uppdragsgivare

Stadsbyggnadskontoret
Göteborgs Stad

Projektledare
Filip Siewertz
filip.siewertz@sbk.goteborg.se

Konsult Sweco Architects

2015-08-20

Uppdragsledare:
Henrik Fogelklou
Handläggande landskapsarkitekt:
Urban Rickardsson
Ansvarig arkitekt och illustrationer
PEGE Hillinge

förnamn.efternamn@sweco.se

Postadress:
Sweco Architects AB
Box 5397
402 28 Göteborg

Telefon +46 (0)31 627500

Innehållsförteckning

Kontakt	2
Innehållsförteckning	3
Inledning	4
Om Västlänken	4
Gestaltningensarbete	6
Göteborgs stads stadsmiljöpolicy	6
Trafikverkets gestaltungsprogram	6
Konstnärligt arbete	7
Kontext	7
Sankt Eriksgatan	8-9
Smedjegatan	10-11
Övre Fogelbergsgatan	12-13
Södra Viktoriagatan	14-15
Servicetunnelmynning Linné	16-17
Servicetunnelmynning Skår	18-19
Fortsatt arbete	21

Inledning

Västlänken kommer att innebära förändringar för Göteborg. Exempelvis medför de tre tillkommande stationerna att fler delar av staden kommer att ligga i ett läge nära en tågstation vilket bland annat underlättar regionförstoring och ökad arbetspendling. De nya kommunikationsmönstren kommer även innebära att staden runt stationerna behöver anpassas efter de nya förutsättningarna. Förutom de tre nya stationerna kommer det på några ställen längs med järnvägstunneln att byggas olika tekniska anläggningar ovan mark. Anläggningskedet och den fortsatta verksamheten kräver också servicetunnlar.

Bland förberedelserna för Västlänken ingår i Göteborgs Stads arbete att ta fram nya detaljplaner för de områden som fysiskt förändras av Västlänken. Detaljplanerna ska möjliggöra utbyggnaden av Västlänken och tillskapa byggrätter. Detaljplanerna ska möjliggöra utveckling av områdena där stationerna ligger samt säkra stadbyggnadskvaliteter, kulturhistoriska och arkitektoniska värden. Det finns eller kommer att tas fram gestaltningsprogram för de tre stationsområdena.

De offentliga rum som skapas och utvecklas inom detaljplanerna kommer att spela en avgörande roll för hur staden upplevs och används för lång tid framöver. Detta gestaltningsprogram behandlar ventilationsschakt, serviceschakt, tryckutjämningschakt, ventilationstorn samt servicetunnelmynningar.

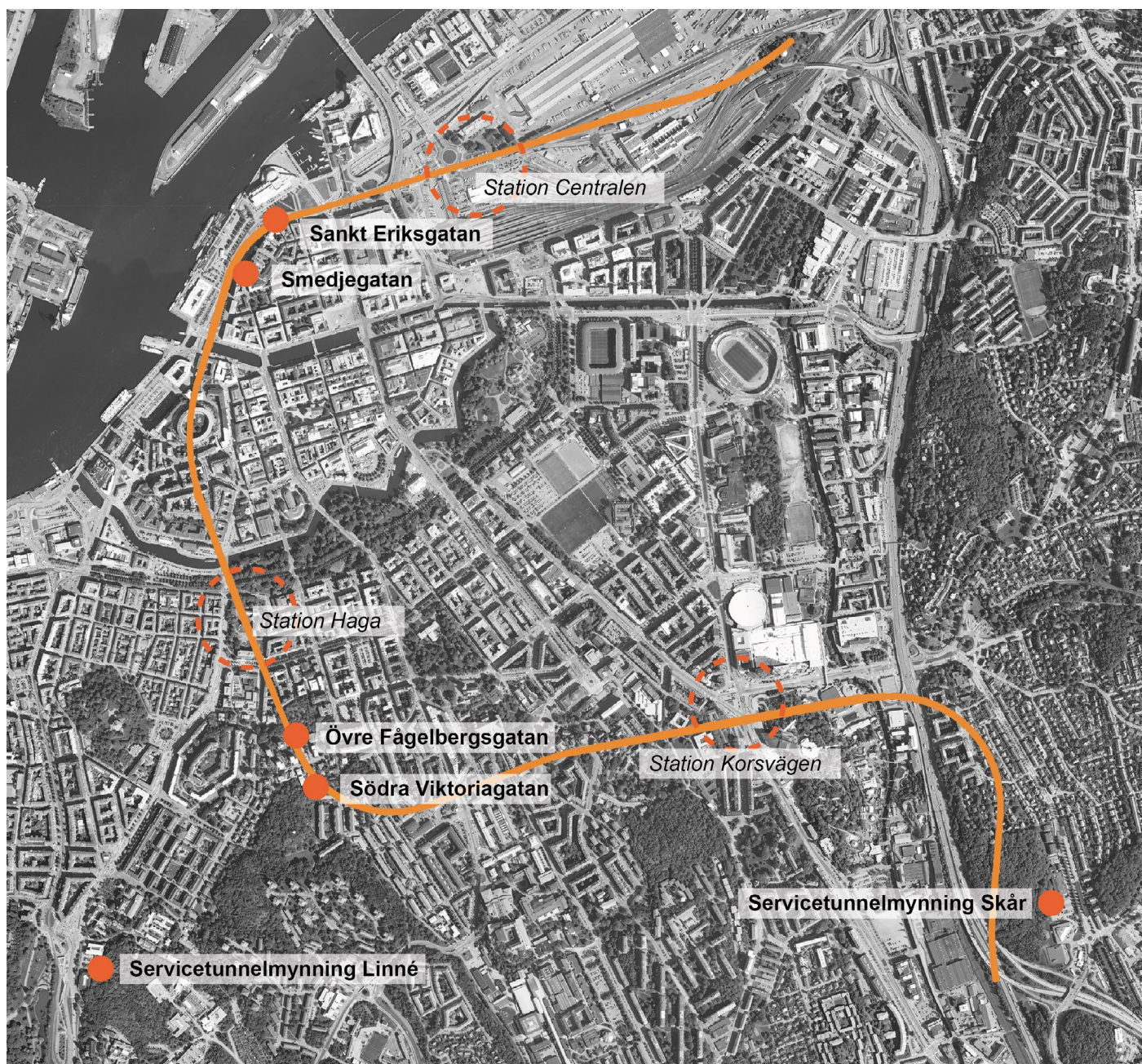
Om Västlänken

Västlänken är en ca 8 km dubbelspårig järnväg som till största delen ska förläggas under jord med stationer i de centrala delarna av Göteborg. Nya underjordiska stationer kommer att byggas vid Göteborgs central, Haga Kyrkplan och vid Korsvägen. Projektet syftar till att skapa en mer attraktiv tågtrafik såväl lokalt, regionalt som nationellt.

Tidplan för Västlänken:

Byggstart för Västlänken beräknas till år 2018.

Invigning beräknas till år 2026.

Orienteringskarta med de tekniska anläggningar som behandlas i detta gestaltungsprogram.

Ytterligare tekniska anläggningar och tunnelmynningar finns längs med sträckningen av Västlänken. De objekt som inte finns med i detta program bedöms utredas och gestaltas i andra pågående arbetsprocesser.

Gestaltningsarbete

Färdigställandet av Västlänkens stationer och tekniska anläggningar ligger många år fram i tiden från tidpunkten då detaljplanerna och gestaltungsprogrammen tas fram. Vi kan idag (augusti 2015) ta fram gestaltungsprinciper men vi får vara ödmjuka inför det faktum att många förutsättningar komma att förändras. Exempelvis kommer planeringsprocessen för stadsutvecklingen ovanpå Götatunneln om några år ha mer detaljerade planer som troligen även innefattar slänten vid Sankt Eriksgatan.

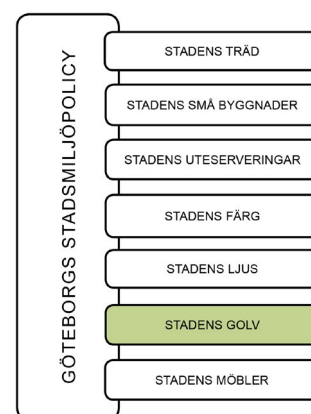
Det finns en stor mängd olika utredningar och rapporter som behandlar Västlänken. Det finns även dokument med riktlinjer kring utformningen av den offentliga miljön i Göteborg. I en process som löper över många år är det viktigt att se gestaltungsförslagen i detta dokument i relation till andra dokument som finns eller kommer att tas fram.

Buller från de tekniska anläggningarna och servicetunnelmynningarna får inte överstiga de riktlinjer som gäller vid tidpunkten för uppförandet. För stomljud och vibrationer finns det specifika nivåer för projekt Västlänken. En komplett genomgång av effekter och konsekvenser av järnvägsanläggningen finns att läsa i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) för Västlänken.

Nedan följer en genomgång av de olika dokumenten som bedöms relevanta för gestaltungsningen av de tekniska anläggningarna och servicetunnelmynningarna.

Göteborgs stads stadsmiljöpolicy

Göteborgs Stad har våren 2015 fyra framtagna stadsmiljöpolicy: Stadens golv, Stadens Färg, Stadens Ljus och Stadens Möbler. Dokumenten utgör tillsammans en övergripande policy för hur gator och allmänna platser ska gestaltas. Tanken är att stadsmiljöpolicyerna ska bidra till gemensamma utgångspunkter för markbeläggning, möblering, ljus med mera. Målet är att gestaltungsningen ska tala samma språk och främja en väl genomtänkt och sammanhållen gestaltungsning som stärker Göteborgs karaktärer. Enligt uppgift ska det under 2015 färdigställas ett dokument för stadens små byggnader. Policydokumenten utgår från en indelning av Göteborg i olika områden.

Trafikverkets gestaltungsprogram

Järnvägsplanen för Västlänken tas fram av Trafikverket. Det är en formell handling som möjliggör markåtkomst för byggandet av järnvägsanläggningen. För driftskedet hanterar järnvägsplanerna järnvägssträckningen ovan mark, tunnelanläggningen under mark, stationers uppgångar och andra anläggningar ovan mark som krävs för driften av anläggningen, till exempel ventilationsschakt och servicetunnlar.

Gestaltungsprogrammet som tillhör järnvägsplanen är en avsiktsförklaring och ett måldokument för utformningen av projektet. På ett samlat och överskådligt sätt identifieras utformningsfrågor och formuleras principer och riktlinjer för hur dessa ska hanteras. Fokusområdet i Trafikverkets gestaltungsprogram är självklart stationerna men även gestaltungsprinciper för exempelvis ventilationstorn ovan mark redovisas. Trafikverket anser dock att objekt som "sticker upp" i staden ska utformas utifrån stadens villkor.

Konstnärligt arbete

I de fall där de tekniska anläggningarna för Västlänken tar plats i offentliga rum i centrala Göteborg kan det vara aktuellt med en utformning som inkluderar eller är en konstnärlig gestaltning. Arbetet med konsten i Västlänken ska utföras samordnat med samtliga berörda konstorganisationer: Göteborgs Konst (Göteborgs Stad), Statens konstråd och Västra Götalandsregionens konstenhet. En viktig målsättning för det konstnärliga arbetet är ett stadsrum där konst, landskapsarkitektur och byggnader samverkar och stärker varandra. Samverkan och integration behöver dock inte innebära samma gestaltungsuttryck. Utrymme måste ges för den konstnärliga friheten.

Kontext

Den specifika platsen och dess kontext är den övergripande utgångspunkten för gestaltningen. De tekniska anläggningarna och servicetunnelmynningarna ska utformas utifrån de stadsrum och de sammanhang objekten kommer att vara en del av. Precis som vi förändras platser och staden ständigt. Staden, de offentliga rummen och platserna kring de nya stationerna är resultatet av olika tiders gestaltning, tillägg och förändring samt av användningen av stadsrummet.

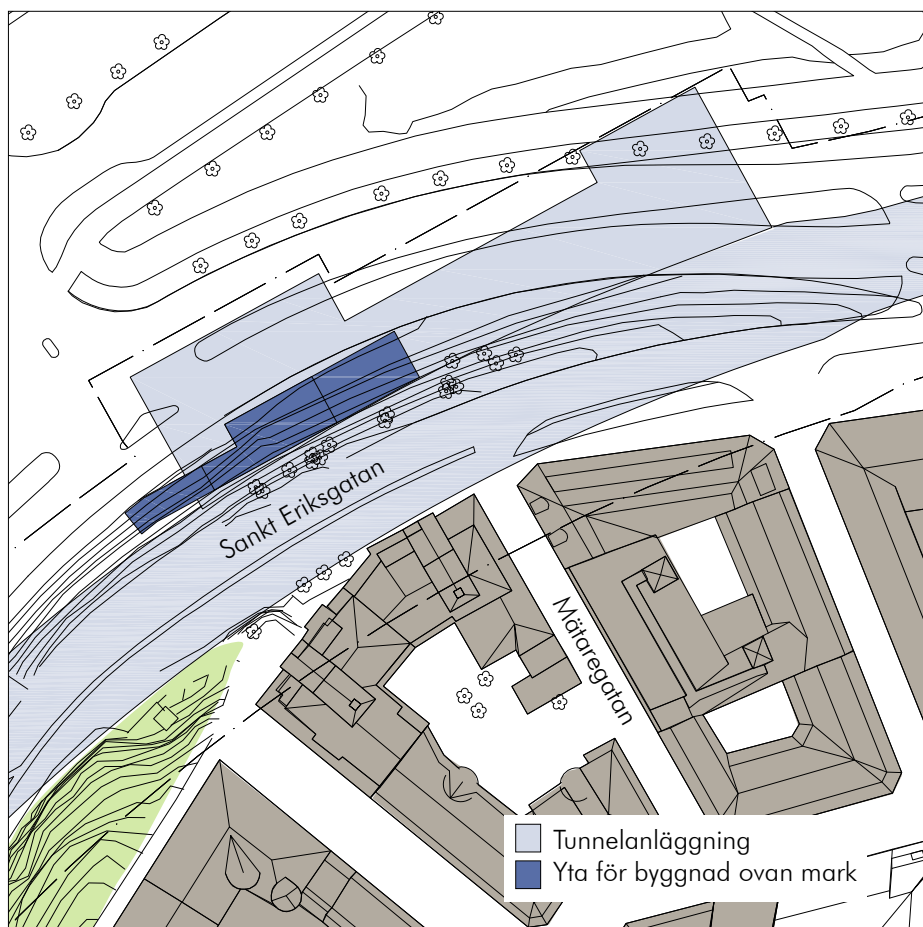
Göteborgs innerstad är ett riksintresse enligt miljöbalken för kulturmiljövården. Ett riksintresse för kulturmiljö är ett geografiskt område som bedömts vara av nationell betydelse på grund av de kulturhistoriska värden som finns i området. Förändringar och utveckling av den fysiska miljön inom ett riksintresse ska ske med hänsyn till de kulturhistoriska värdena. Förberedelserna för Västlänken visar att det kommer bli stora ingrepp i riksintresset, i stadsbilden och i kulturmiljöer. Om de materiella uttryck som förmedlar riksintresset påverkas negativt riskerar riksintresset att påtagligt skadas. Påtaglig skada på riksintresset kan innebära att kompensatoriska åtgärder blir aktuella. Detta bör vara en föutsättning även för gestaltungsarbetet med de tekniska anläggningarna. Gestaltningen kan mildra påverkan och skada på riksintresset genom att tilläggen och förändringarna medvetet förhåller sig till riksintressets fysiska uttryck.

Sankt Eriksgatan

Platsen

Sankt Eriksgatan har länge varit en yttre gräns för den gamla täta kvartersstaden runt Kvarnberget. Bebyggelsestrukturen på och runt Kvarnberget har inte förändrats lika mycket som ytor närmare Göta Älv. Publika verksamheter såsom Göteborgs Operan, Maritiman och Casinot har de senare åren placerats i ett attraktivt vattennära läge. När Götatunneln byggdes försvann mycket av den biltrafik som utgjorde en barriär. En större förnyelse av stadsrummen som länkar älven till innerstaden kan dock inte göras förrän Västlänken är färdigbyggd.

I kvarteren söder om serviceschaktet finns det främst bostäder. Sankt Eriksgatan ligger på en högre nivå än det som tidigare var Götaleden vilket gör att platsen för serviceschaktet är väl synlig från exempelvis Operan och Älvrummet. Exakt hur området mellan Sankt Eriksgatan och Operan kommer att utvecklas vet vi inte i nuläget men ett rimligt antagande är att utvecklingen kommer innebära komplettering med byggnader och att ett större antal människor kommer att röra sig i området framöver.

Plan skala 1:1000

Utformningsriktlinjer

I detaljprojekteringsarbetet av järnvägstunneln bör möjligheten att integrera alla tekniska installationer och dörrar på en lägre nivå (ca + 8) undersökas. Detaljplanen medger en byggnadsarea på 110 m² (ungefär hälften av blåmarkerad yta) på den högre nivån ca + 12,5 dvs nivån för Sankt Eriksgatan.

Om järnvägsplanens två byggnadsvolymer visar sig vara nödvändiga bör de utformas omsorgsfullt och ges ett enkelt formspråk, tex. genom ett ljust fasadtegel och sedumtak. Taket i nivå med Sankt Eriksgatan bör vara tillgängligt och utformas som en offentlig plats i staden. För att platsen ska uppfattas som trygg är det bland annat viktigt med god belysning och att inga dolda ytor bildas.

Platsen för serviceschaktet sedd från gatan nedanför.

Illustration som visar anläggningens högre nivå. Den lägre nivån mot gatan nedanför bör få en fasad av natursten.

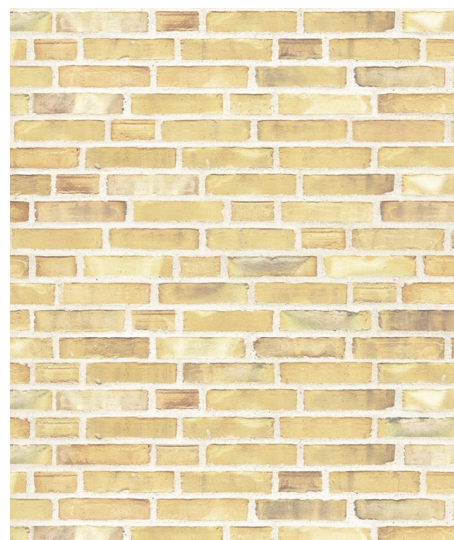
Referensbilder

Stödmuren på den lägre nivån bör vara av natursten och kan eventuellt belysas.

Offentlig vilostol

Ljust tegel

Smedjegatan

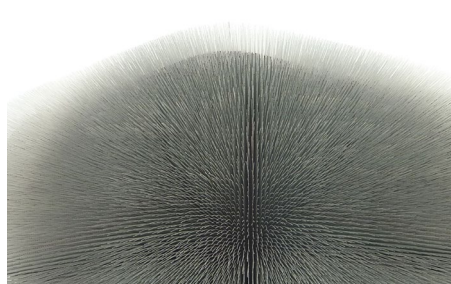
Platsen

Stadsrummen för ventilationsschaktet på Smedjegatan har delvis samma förutsättningar som tidigare beskrivits för Sankt Eriksgatan. Det vill säga att platsen ligger i en korsningspunkt mellan den gamla kvartersstaden och de nya stadsrum som finns och kommer skapas vid älven. Väster om det planerade ventilationsschaktet ligger Kvarnberget med den Gamla sjöbefälsskolan som ett tydligt landmärke samt en unik utsiktsplats strax ovan korsningen Smedjegatan och Sankt Eriksgatan.

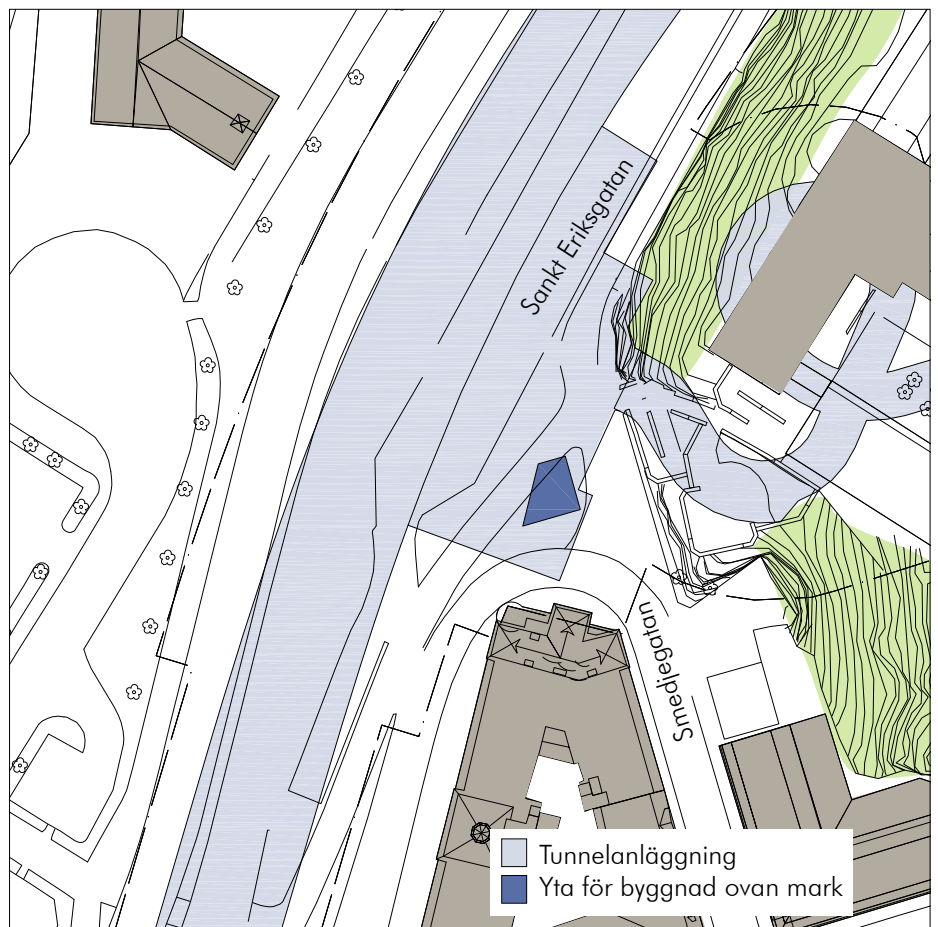
Ett planarbete kommer att påbörjas för området kring Casinot och Maritiman. Exakt framtida utveckling är svår att förutspå men med all sannolikhet kommer Smedjegatan bli en viktig förbindelselänk mellan de nya stadsrummen vid älven och den befintliga staden. Att gå från Nordstan på Kronhusgatan och sedan svänga av på Smedjegatan mot älven innebär att man går runt de branta höjdskillnaderna på Kvarnberget.

Utformningsriktlinjer

En fri konstnärlig gestaltning av ventilationsschaktet på Smedjegatan kan vara aktuellt då platsen är unik och viktig för den framtida utvecklingen av älvstranden. Processen att ta fram ett förslag och förverkliga ett konstnärligt gestaltat ventilationsschakt ska utföras samordnat med övrigt konstarbete i Västlänken. Alternativet till en mer fri konstnärligt gestaltad teknikbyggnad är en återhållsam solid form som får en naturstensbeklädning och integrerad sittmöjlighet. Eftersom ovasidan på ventilationsschaktet är synligt ska gallret på taket utformas med omsorg.

Brittiska paviljongen på Expo 2010 i Kina av Thomas Heatherwick med en fasad av 60000 glasfiberstavar.

Plan skala 1:1000

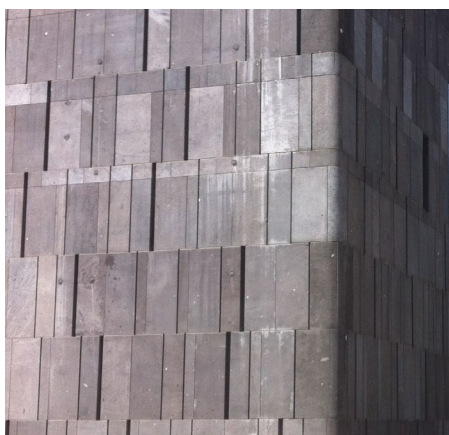

Vy från utsiktsplatsen på Kvarnberget.

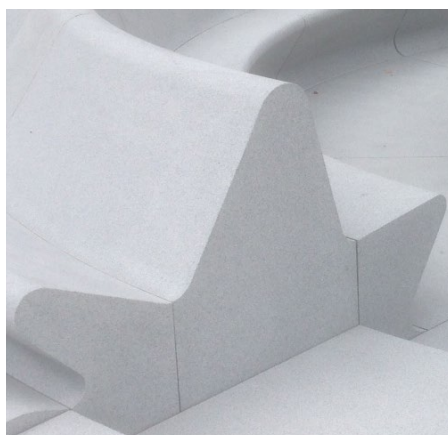

Illustration som visar en naturstensbeklädd volym med integrerad sittmöjlighet.

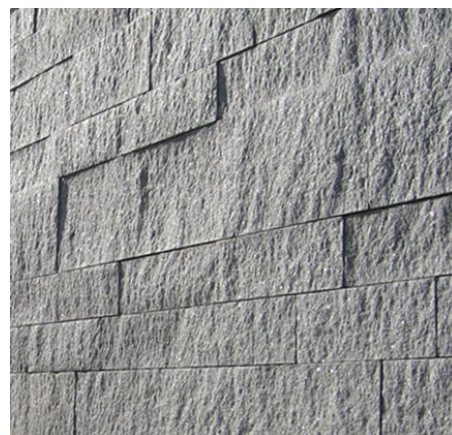
Referensbilder

Fasadbeklädnad av basalt på museet för modern konst i Wien.

Sittskulptur i sten av Olafur Eliasson. Novartis campus i Basel.

Granitbeklädnad Götatunneln

Övre Fogelbergsgatan

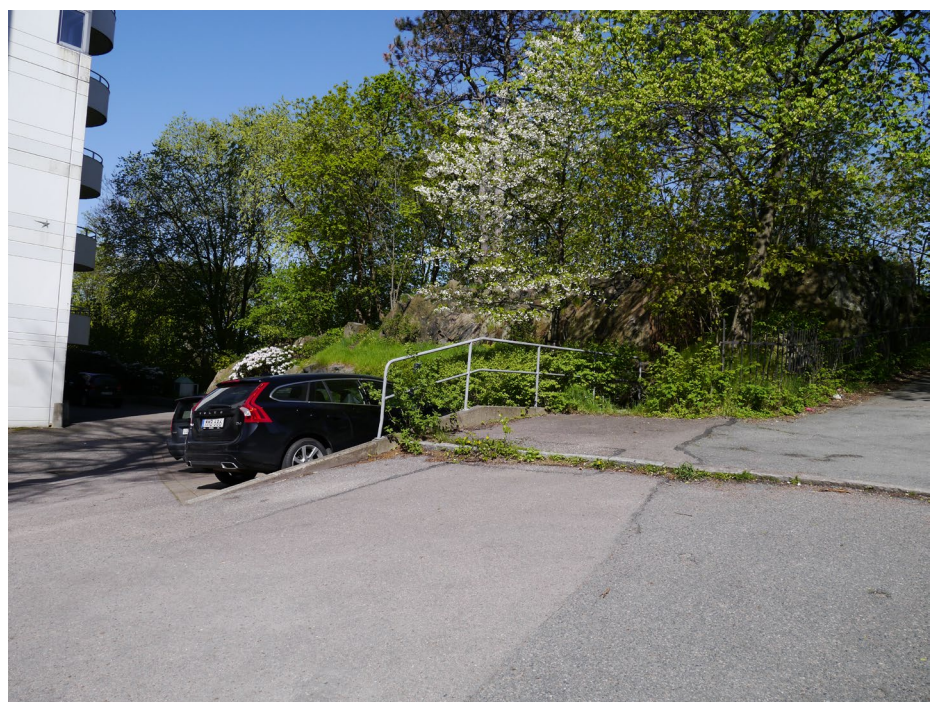
Platsen

Tryckutjämningschaktet vid Övre Fogelbergsgatan kommer att placeras i kanten av ett befintligt skogsområde i närheten av bostadsbebyggelse. Placeringen är undanskymd och gör litet intrång på naturmark och klippor. De som främst kommer att se tryckutjämningschaktet är boende i närliggande fastighet. Kvarlämnade leksaker indikerar att slänten och berghällarna till viss del används av barn.

Utformningsriktlinjer

Tryckutjämningschaktet ges en naturstensbeklädnad som eventuellt kompletteras med en mindre planteringsyta för klättrväxter framför den södra fasaden. Gallret på ovasidan ska vara beträdbart och säkert. Eftersom ett antal lägenheter ser ner på gallret är det också viktigt med en omsorgsfull utformning av gallerytan. Ett räcke av galvat plattstål bör sättas på taket på långsidan mot parkeringen och de två kortsidorna.

Ett möjligt utformningsalternativ skulle vara att använda den tekniska anläggningen som den främre väggen i en carportlösning eller väderskyddad cykelparkering.

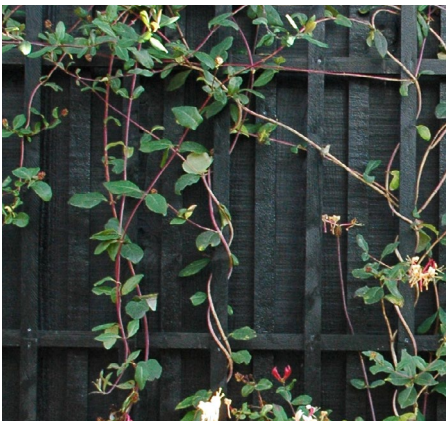

Vy mot platsen för tryckutjämningschaktet från Övre Fogelbergsgatan

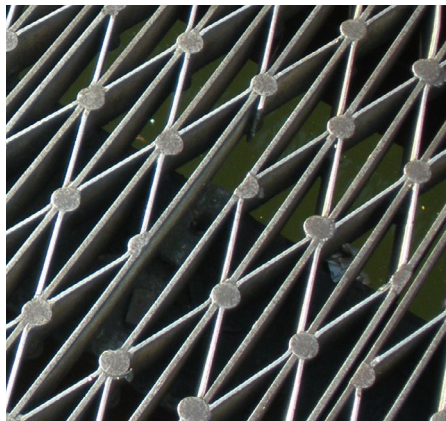

Illustration som visar en naturstensbeklädd enkel volym med klätterväxter.

Referensbilder

Klätterväxter

Galler

Skifferbeklädnad

Södra Viktoriagatan

Platsen

Ventilationstornet vid Södra Viktoriagatan kommer att placeras i ett befintligt skogsområde vid parkeringsytorna bakom flerbostadshuset på Södra Viktoriagatan 35-37. Terrängen i området är kraftigt kuperad med stora höjdskillnader. En arbetsväg kommer eventuellt att anläggas från parkeringsytan för att möjliggöra byggnationen.

Utformningsriktlinjer

Träd som berörs av markarbeten ska flyttas eller ersättas. Målsättningen är att återställa befintlig vegetation så att ventilationsschaktet blir inbäddat i grönska. Själva tornet ges en enkel och stram utformning med en beklädnad av vertikalt stående ribbor.

Plan skala 1:1000

Vy mot Södra Viktoriagatan som visar hur parkeringsplatsen är skild från gatumiljön.

Illustration av ventilationstornet som delvis kommer att vara inbäddat i grönska.

Referensbilder

Träbeklädnad

Lättmetallribbor som beklädnad runt ett teknikhus vid domstolarna i Jönköping.

Betongyta

Service tunnelmynning Linné

Platsen

I slänten vid Linnéplatsen, upp mot Medicinareberget mellan BASF-huset och Psykologiska institutionen kommer en av service tunnelmynningarna att mynna ut.

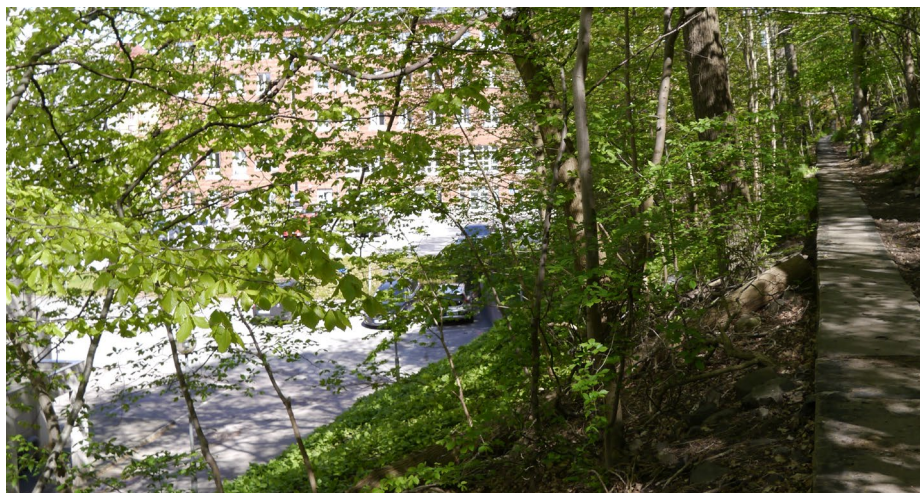
Vegetationen i den branta terrängen består av lövträd, främst ek. Den valda placeringen av service tunnelmynningen är idag något avskild. Det är främst personer som nyttjar parkeringsplatserna och närliggande kontorsfastighet som är direkt berörda.

Utformningsriktlinjer.

Service tunnelmynningen bör anläggas på ett sådant sätt att möjligheten att gå längs med branten i naturområdet bevaras. Berörd naturmark ska återställas. Räcken på service tunnelmynningen bör vara av galvaniserat plattstål. Porten bör vara av metall. Stödmurar mot parkeringsplatsen ska utföras i slät betong. Betongytor runt porten kan eventuellt utföras med matrismönster.

Plan skala 1:1000

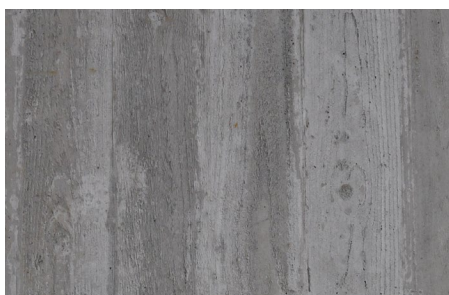

Slänten med vegetation och gångstig på konstruktion i betong för ledningar.

Illustration av servicetunnelmynningen med bibehållet gångstråk i slänten. Stigen måste höjas vilket medför nya slänter även i längsled vid sidan av tunnelmynningen.

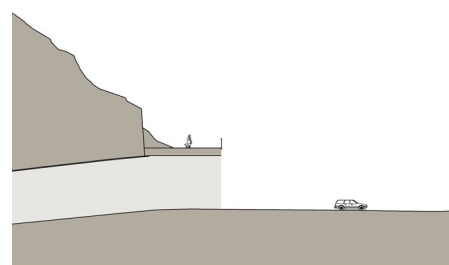
Referensbilder

Betongmur gjuten mot brädform

Matrisgjuten betong Chalmertunnelns mynning

Sektion 1:400

Service tunnelmynning Skår

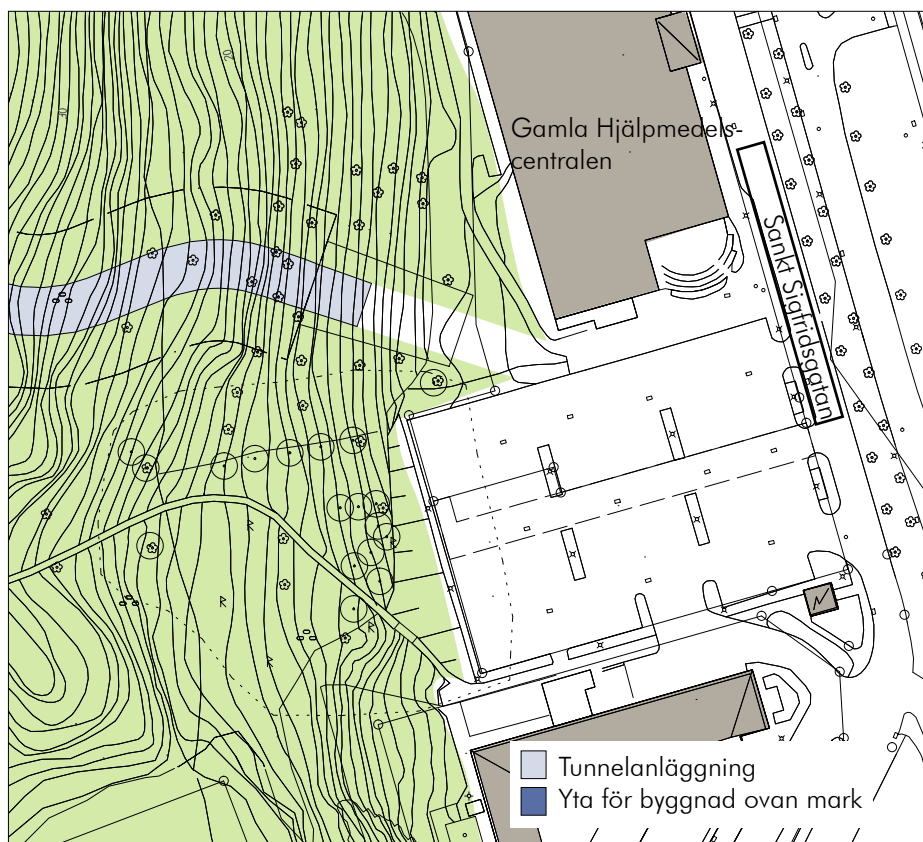
Platsen

I slänten vid det som tidigare var Hjälpmedelscentralen Sankt Sigfrids-gatan kommer den östra servicetunnelmynningen att landa. I slänten växer ett antal gamla stora ekar med ett högre buskskikt av hassel med inslag av hägg. En stig leder upp i skogsområdet. På längre sikt kommer den byggnad som nu står tom troligen rivas eller möjligtvis renoveras och få nya hyresgäster.

Utformningsriktlinjer.

Service tunnelmynningen bör anläggas med stödmurar på ett sådant sätt att återfyllning mot konstruktionen i huvuddrag inte förändrar de befintliga släntlutningarna. Befintliga träd bör bevaras även om det kan innebära specialinsatser. Berörd naturmark ska återställas och nya träd ska planteras som ersättning för de som måste tas bort.

Stödmurar mot parkeringsplatsen bör utföras i slät betong. Porten ska vara av metall. Nedfarten kan utföras med armerat gräs om en skötsel av en sådan yta kan säkerhetsställas och passar med eventuella framtida exploateringsplaner för området. Räckena på servicetunnelmynningen bör vara av galvaniserat plattstål.

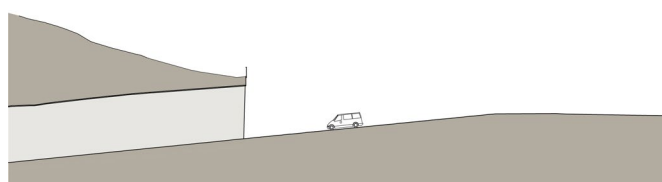
Plan skala 1:1000

Befintlig naturmark med ekar, hassel och gångstig.

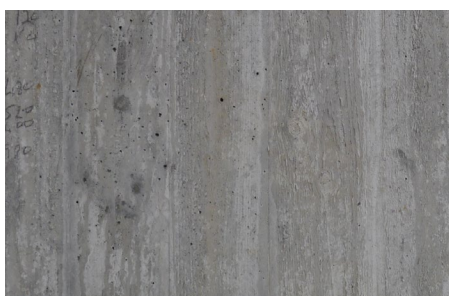

Perspektiv mot servicetunnelmynning Skår. Exakt vad som kommer att hända med byggnaden till höger i bild (Hjälpmiddelscentralen) är i augusti 2015 oklart.

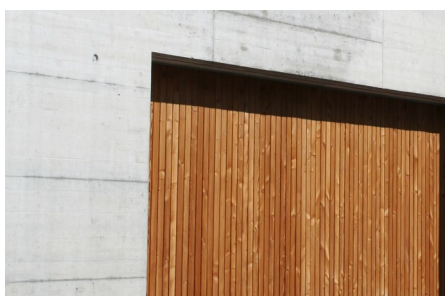

Sektion 1:400. Körvägen fram till porten kommer att ligga nedsänkt i relation till befintlig parkeringsyta. I slänten ovan mynningen kan det bli aktuellt med återplantering av träd.

Referensbilder

Betongmur gjuten mot brädform

Exempel på betonggjutning runt port

Räckesdetalj

Fortsatt arbete

Detta gestaltningsprogram är avsett att användas som utgångspunkt för det fortsatta projekterings- och gestaltningsarbetet fram till dess att de tekniska anläggningar och servicetunnelmynningarna är byggda. Frågor kommer att dyka upp som gestaltningsprogrammet inte svarar specifikt på. I det fortsatta arbetet måste principerna och ambitionerna i gestaltningsprogrammet diskuteras vidare och tillämpas utifrån den aktuella platsen.

De tekniska anläggningarna kommer i flera fall vara en del av stadskvarter som ännu inte finns. Ett viktigt fortsatt steg är därför en samordning med planprocessen för vad som planeras i omkringliggande ytor.

Slutligen är det viktigt att ha en god kontakt med de närboende genom kontinuerlig information och dialog.